

## Nina Kudiš – Antonella Vlaše

Nina Kudiš

Odsjek za povijest umjetnosti

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Sveučilišna avenija 4

HR - 51000 Rijeka

Antonella Vlaše

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka

Trg Riccarda Zanelle 1

HR - 51000 Rijeka

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Primljen / Received: 15. 11. 2020.

Prihvaćen / Accepted: 17. 1. 2021.

UDK / UDC: 75Vlatković, A.

DOI: 10.15291/aa.3566

## Anton Vlatković (1725.? – Grobnik, 1785.): nepoznati slikar djelatn u Rijeci i Primorju i njegova obitelj<sup>1</sup>

Anton Vlatković (1725? – Grobnik,  
1785): An Unknown Painter Active  
in Rijeka and the Croatian Littoral,  
and His Family

### SAŽETAK

Utemeljitelj obitelji lokalno vrlo uglednih drvorezbara i slikara, aktivne u Rijeci i na području Hrvatskog primorja, bio je Mihovil Zierer (? – Grobnik, 28. travnja 1739.). On je imao tri sina i dvije kćeri: najstariji sin, Anton Florentin, bio je svećenik i kanonik zborne crkve grada Grobnika, Josip je bio graditelj orgulja – *organifex*, dok je Fran bio drvorezbar poput oca. Mihovilova starija kći zvala se Marijana i bila je udana za riječkog slikara kranjskog podrijetla Ivana Krstitelja Fayenza (Višnja Gora, 1690. – Rijeka, 8. rujna 1768.), a najmlađa je kći Elizabeta iz svojeg prvog braka, s izvjesnim Vlatkovićem, imala sina Antona (1725.? – Grobnik, 1785.) koji je također bio slikar. Njegov je opus do sada bio u potpunosti nepoznat, a u ovom mu se radu pripisuju sljedeća djela: *Sv. Luka slika Bogorodicu* (župna crkva Sv. Luke, Rukavac), *Sv. Ivan Krstitelj propovijeda* u pustinji (crkva Sv. Marije od Porta, Bakar), *Bolesnik moli svete Kuzmu i Damjana za ozdravljenje* (crkva Sv. Kuzme i Damjana, Sv. Kuzam) i vjerojatno *Sv. Aja* (dominikanski, nekad augustinski, samostan Sv. Jeronima u Rijeci).

**Ključne riječi:** Anton Vlatković, Ivan Krstitelj Fayenz, Mihovil Zierer, slikarstvo, 18. stoljeće, Grobnik, Bakar, Rijeka, Franc Jelovšek

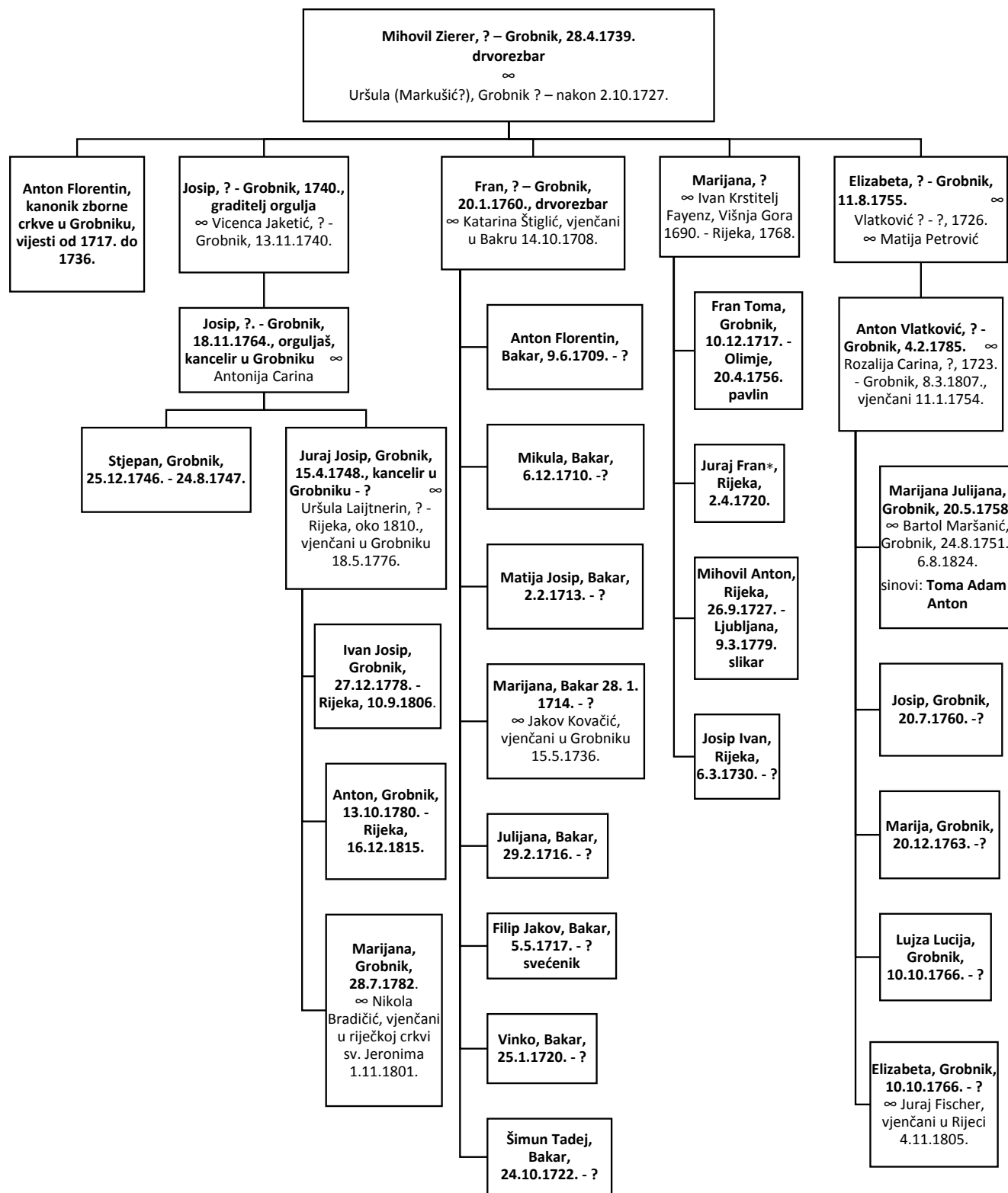
### ABSTRACT

Mihovil Zierer (b. ? – d. April 28, 1739 in Grobnik) was the founder of a family of locally prominent woodcarvers and painters, active in Rijeka and the Croatian Littoral. He had three sons and two daughters: the eldest son, Anton Florentin, was a priest and canon of the collegiate church in Grobnik, Josip was an *organifex*, an organ builder, and Fran was a woodcarver like his father. Mihovil's elder daughter, Marijana, was married to a Rijeka-based painter of Carniolan origin, Ivan Krstitelj Fayenz (b. 1690 in Višnja Gora – d. September 8, 1768 in Rijeka), and his younger daughter Elizabeta had a son named Anton (b. 1725? – d. 1785 in Grobnik) from her first marriage with a man called Vlatković. Anton was also a painter, but his opus has hitherto been completely unknown. In this paper, the following artworks have been attributed to him: *St Luke Painting the Virgin* (parish church of St Luke in Rukavac), *St John the Baptist Preaching in the Desert* (Church of Our Lady of the Port in Bakar), *A Sick Man Praying to Saints Cosmas and Damian* (Church of Sts Cosmas and Damian in Sv. Kuzam), and possibly *St Aia* (Dominican convent, formerly Augustinian monastery of St Jerome in Rijeka).

**Keywords:** Anton Vlatković, Ivan Krstitelj Fayenz, Mihovil Zierer, painting, 18<sup>th</sup> century, Grobnik, Bakar, Rijeka, Franc Jelovšek

Velika ekonomska ekspanzija grada Rijeke u 18. stoljeću, točnije nakon što ju je 1719. godine car Karlo VI. (1711. – 1740.) proglasio slobodnom lukom, očitovala se kroz razvoj brodarstva, trgovine, obrta i manufakturne proizvodnje te je povoljno utjecala na stvaranje lokalne društvene elite. Ti su novi riječki uglednici zaslužni za brojne narudžbe umjetnina koje i danas rese gradske crkve.<sup>2</sup> No, dok je kvalitetna i stilski ažurirana kiparska i altaristička proizvodnja u Rijeci 18. stoljeća obilježena ličnošću udomaćenog majstora Antonija Michelazzija (Gradisca d'Isonzo, 1707. – Rijeka, 1771.), među slikarima se nije razvio majstor znatnijeg talenta.<sup>3</sup> Tijekom cijelog *settecenta* riječki su se naručitelji za nabavu reprezentativnih ulja na platnu, bila ona oltarne pale, dijelovi narativnih ciklusa ili portreti, uglavnom obraćali uglednim majstorima koji su djelovali na području Habsburške Monarhije, baš kao što su to činili njihovi sugrađani u prethodnom stoljeću. Tako je u vrijeme prvih desetljeća 18. stoljeća omiljeni slikar riječkih donatora, ali i redovničkih zajednica s obiju strana Rječine bio Cristoforo Tasca (Bergamo, 1661. – Venecija, 1735.), a zamijenio ga je, najvjerojatnije krajem četvrtog ili početkom petog desetljeća, majstor lorenskog porijekla, no s ljubljanskom adresom – Valentin Metzinger (Saint-Avold, Lorraine, 1699. – Ljubljana, 1759.).<sup>4</sup> Nekoliko slika venecijanskih majstora, poput pala na oltarima ispod trijumfalnog luka u nekadašnjoj augustinskoj, danas dominikanskoj, crkvi Sv. Jeronima ili dvaju ulja Bartolomea Litterinija (Venecija, 1669. – 1748.) i radionice iz zborne crkve Uznesenja Marijina, iznimke su i svjedoče prije svega o relativno slabim vezama riječkih naručitelja i klera s glavnim gradom Mletačke Republike. No, među brojnim platnima nepoznatih majstora sačuvanima u riječkim crkvama i samostanima, čija kvaliteta varira od solidne do skromne, ističe se relativno velika grupa djela što se mogu datirati od drugog pa do šestog ili sedmog desetljeća 18. stoljeća. Riječ je ovdje o lokalnom slikaru ograničenih umjetničkih dosega koji se školovao na području Kranjske, možda i u Ljubljani, a čijem opusu danas možemo pridružiti i ime. On se zvao Ivan Krstitelj Fayenz (Višnja Gora, 1690. – Rijeka, 8. rujna 1768.)<sup>5</sup> te je bio zet drvorezbara Mihovila Zierera (? – Grobnik, 28. travnja 1739.).

Stručnoj je literaturi ostao u potpunosti nepoznat i njegov nećak sa ženine strane, dakle Ziererov unuk – Anton Vlatković. On je također bio slikar, a spominje se samo u *Grobničkom biografskom leksikonu* Irvina Lukežića.<sup>6</sup> Uz niz vijesti o Vlatkovićevu životu i obitelji pronađenih u grobničkim matičnim knjigama, autor donosi mišljenje da o slikarevim djelima nema pouzdanih podataka te iznosi pretpostavku da se on vjerojatno školovao kod svojeg tetka Ivana Fayenza, supruga majčine sestre Marijane. Utemeljitelj ove lokalno vrlo ugledne majstorske obitelji kojoj je pripadao i Anton Vlatković, a čije članove možemo pratiti u matičnim knjigama na Grobniku, u Bakru i Rijeci do sredine 19. stoljeća, bio je Mihovil Zierer. On se u arhivskim dokumentima prvi put spominje 30. kolovoza 1697. godine, kada skupa s Ivanom (Joanom) Sneitom sklapa ugovor kojim se obavezuje napraviti drveni oltar sv. Vida u gotičkoj kapeli katedrale u gradu Krku te se u njemu oba majstora nazivaju *intagliatori* – drvorezbari.<sup>7</sup> U to vrijeme obojica žive u Rijeci, a Ivanu Žic-Rokovu nije promaknulo da njihova prezimena upućuju na srednjoeuropsko porijeklo. Kako se majstor Zierer sasvim udomaćio u Rijeci i poslije na Grobnišćini te je svoju drugu oporuku diktirao na čakavskom hrvatskom, moguće je pretpostaviti da je porijeklom bio iz Kranjske, kao i brojni drugi majstori aktivni u to vrijeme na području Hrvatskog primorja.<sup>8</sup> Osim srušenog i izgubljenog oltara sv. Vida, Zierer je za sakristiju krčke katedrale izradio veliki ormar (1697. – 1698.) i obloge zidova s klupicama ispod kojih su bile škrinje (1699.), propovjedaonicu (1704.) smještenu u pretposljednem lijevom interkolumniju ispred svetišta te biskupsku stolicu (1705.) i okvire za slike Cristofora Tasche (1706.) u samom svetištu. Radmila Matejčić ovom je majstoru još pripisala korske klupe u župnoj crkvi Sv. Jelene u Kastvu, nastale vjerojatno u posljednjem desetljeću 17. stoljeća, te one iz župne crkve Sv. Andrije u



1.  
*Rodoslovno stablo obitelji Zierer*  
Genealogical tree of the Zierer family

\* Možda je on pozlatar koji se 1750. navodi u Terezijanskom katastru za Kranjsku kao Herr Fronz Faienz Vergolder. Njegov sin je bio slikar i pozlatar Josip Fayenz koji je bio rođen oko 1745. te djelovao i preminuo u Kočevju 1827. O tome vidjeti BORIS GOLEC (bilj. 5).

Mošćenicama, nastale početkom 18. stoljeća, dok je Mateja Jerman u njegov opus uvrstila poklopac krstionice u župnoj crkvi Sv. Jurja u Lovranu.<sup>9</sup>

Mihovil Zierer imao je tri sina i dvije kćeri, a najstariji je bio Anton Florentin, svećenik i kanonik zborne crkve grada Grobnika dokumentiran od 1717. do 1736. godine.<sup>10</sup> Josip je bio graditelj orgulja – *organifex*,<sup>11</sup> dok je Fran bio drvorezbar poput oca te je s njime radio u Krku.<sup>12</sup> Mihovilova starija kći zvala se Marijana, a čini se da je Elizabeta bila njegovo najmlađe dijete. Marijana se prije 1717. godine udala za slikara Ivana Krstitelja Fayenza koji se u grobničkoj knjizi krštenih spominje kao kum nekoliko puta, a 1722. i 1736. godine svećenik zapisuje i njegovo zanimanje – *pintur*, odnosno *malar*.<sup>13</sup> Elizabeta se dva puta udavala, a iz prvog braka imala je sina Antona koji će postati slikarom.

O složenoj dinamici odnosa u obitelji Mihovila Zierera (sl. 1) doznajemo iz ovjerenjene kopije njegove oporuke napisane 17. srpnja 1732. godine, sedam godina prije

2.

Anton Vlatković, *Sv. Luka slika Bogorodicu*, 1765., župna crkva Sv. Luke, Rukavac (foto: D. Tulić)

Anton Vlatković, *St Luke Painting the Virgin*, 1765, parish church of St Luke, Rukavac



3.

*Fotografija unutrašnjosti rukavačke župne crkve, prije 1943. godine*

*Photograph of the interior of the parish church in Rukavac, before 1943*

4.

Anton Vlatković, *Sv. Luka slika Bogorodicu*, 1765., župna crkva Sv. Luke, Rukavac, detalj potpisa i godine (foto: D. Tulić)

Anton Vlatković, *St Luke Painting the Virgin*, 1765, parish church of St Luke, Rukavac, detail with the signature and the year



5.

Radionica Josepha Wagnera, *Sv. Luka evangelist* (izvor: Beni ecclesiastici in web)

Workshop of Joseph Wagner, *St Luke the Evangelist*



majstorove smrti.<sup>14</sup> Nakon što mu je umrla supruga Uršula, negdje između 1727. i 1730. godine,<sup>15</sup> Mihovil se sa svojim najstarijim sinom *plovanom* Antonom Florentinom, koji je očigledno bio bonvivan i rasipnik, dogovorio da će ga on, u zamjenu za nasljedstvo, primiti u svoju kuću na brigu i uzdržavanje do smrti. No, sin prvijenac, a k tomu i svećenik, prema svojem se ostarjelom ocu nije lijepo ponio. Kako sam Mihovil na sočnoj čakavštini kaže, on ga je „malo vridno stimal” te ga je na koncu „s velikim mortificationimi, spravil per forcza z Kuche”. Vremešni se majstor morao skloniti kod svojeg drugog sina Josipa, po zanimanju graditelja orgulja, koji se o njemu vrlo lijepo brinuo, a otac mu je dopustio da raspoláže njegovom imovinom još za njegova života. U oporuci Zierer ima što reći i o svojim dvjema kćerima. Starijoj Marijani, koju smatra uzornom, ostavlja vrt koji je pokojna Uršula donijela u dotu, a za mlađu kćer Elizabetu prilično nemilosrdno tvrdi: „od gnie ditinstva malo consolationa i koristi imelismo, ktomu i giur oxenenena budech, doslaie skupa sinom k materi u kuchu, i onde passat 3 letta se hranili, i opravliali na moiu veliku skodu,...”<sup>16</sup> O Elizabetinu prvom mužu, od kojeg je na očevo negodovanje pobjegla skupa s ma-

6.  
Anton Vlatković, *Sv. Luka slika  
Bogorodicu*, 1765., župna crkva  
Sv. Luke, Rukavac, detalj prikaza  
Bogorodice (foto: D. Tulić)

Anton Vlatković, *St Luke Painting  
the Virgin*, 1765, parish church of St  
Luke, Rukavac, detail with the Virgin



lenim djetetom te se vratila u roditeljsku kuću, znamo samo da se prezivao Vlatković te da su se vjenčali prije 29. studenoga 1722. Njihov sin Anton rođen je oko 1725. godine, a neposredno prije 10. listopada 1726. Elizabeta je obudovjela.<sup>17</sup> Nakon manje od godine i pol dana, a svakako prije 16. travnja 1728., preudala se za grobničkog sudca Matija (Mateja) Petrovića.<sup>18</sup> Elizabeta je preminula 11. kolovoza 1755. godine, četiri mjeseca nakon što je sastavila oporuku imenujući svojeg sina Antona Vlatkovića univerzalnim nasljednikom, odnosno osiguravši se da će on moći raspolagati ostavštinom njezina pokojnog šogora kanonika Martina Petrovića.<sup>19</sup>



7. Središnji dio triptiha Majke Božje Trsatske, 1310. – 1330., crkva Majke Božje Trsatske, Rijeka

Central part of the triptych of Our Lady of Trsat, 1310-1330, church of Our Lady of Trsat, Rijeka

8. Grafički list Majka Božja Trsatska s kratkom poviješću Trsata, nakon 1715., Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Rijeka (izvor: PPMHP)

Print Our Lady of Trsat with a Short History of Trsat, after 1715, Maritime and History Museum of the Croatian Littoral in Rijeka



Potomci Mihovila Zierera bili su ugledni građani Grobnika te se od trećeg desetljeća 18. stoljeća nadalje njihova imena, a osobito Elizabete Vlatković, poslije Petrović, i Josipa Zierera, sina i unuka, učestalo javljaju u knjizi krštenih u ulozi kumova. Ondje nalazimo i prvi spomen Antona Vlatkovića 2. siječnja 1739. godine: „Kersti Pop Valian substitut Mattiu Jurichichu i Margareti u Zakonu hcher Maru, kumi Anton Vlatkovich i Dora Maingotich.”<sup>20</sup> On je tada imao oko 14 godina, a u svojstvu krznog kuma javlja se u više navrata sve do ožujka 1748. godine. Nakon toga Antonovo ime u potpunosti izostaje sve do 25. kolovoza 1750. godine kada skupa s majkom Elizabetom Petrović svjedoči krštenju Mihovila Valjana, no sada se uz njegovo ime navodi i zanimanje – *malar*.<sup>21</sup> Moguće je pretpostaviti da je Vlatkovićevo izbjavanje s Grobnika koincidiralo s njegovim školovanjem, vjerojatno u Ljubljani. Zanimanje Antona Vlatkovića spominje se još dva puta u grobničkoj knjizi krštenih, i to 6. siječnja i 12. kolovoza 1753. godine, ali u latinskom obliku – *pictor*.<sup>22</sup>

Slikar se 11. siječnja 1754. godine oženio Rozalijom Carinom, kćeri grobničkog porkulaba, odnosno upravitelja kaštela Antona Carine.<sup>23</sup> Imali su petero djece: Marijana je bila krštena 20. svibnja 1758., Josip 20. srpnja 1760., Marija 20. prosinca

9.

Franc Jelovšek, *oslik u južnoj kapeli crkve Sv. Štefana, 1744.*, Štepanja (Ljubljana) (izvor: Kulturno društvo Franca Jelovška Mengeš)

Franc Jelovšek, *fresco in the southern chapel of the church of St Stephen, 1744*, Štepanja (Ljubljana)



1763., a blizanke Lujza i Elizabeta 10. listopada 1766. godine.<sup>24</sup> Njihove živote možemo pratiti u knjigama krštenih, vjenčanih i umrlih u Grobniku i Rijeci,<sup>25</sup> a kraj pripovijesti o ovoj obitelji na Grobniku simbolički obilježava prodaja obiteljske kuće sestara Marije i Lujze, udane Orlando, 1822. godine Mateju Durbešiću.<sup>26</sup>

Anton Vlatković u matičnu je knjigu umrlih u Grobniku upisan 4. veljače 1785. godine, preminuvši sa 60 godina, a njegova žena Rozalija čak 22 godine poslije, točnije 8. ožujka 1807., u dobi od oko 84 godine.<sup>27</sup>

Kao što je već istaknuto, opus slikara Antona Vlatkovića ostao je do danas nepoznat. No, to se izmijenilo čitanjem potpisa na slici *Sv. Luka slika Bogorodicu* (sl. 2) što se čuva u župnoj crkvi posvećenoj istom evanđelistu u Rukavcu, malom mjestu smještenom na sjeveroistočnim padinama Učke. Rukavačka kapela svakako je bila izgrađena prije sredine 17. stoljeća, jer ju je 31. listopada 1658. posjetio pulski nadžupnik Horatio Moreschi u ime generalnog vikara Pulske biskupije koji je tada bio u vizitaciji. Pripadala je Bratovštini sv. Luke i imala je dva oltara: glavni je bio neposvećen, a oltar svetih Petra i Pavla dobio je zabranu bogoslužja zbog neopremljenosti.<sup>28</sup> Novu crkvu, podignutu najvjerojatnije na njezinu mjestu, 1883. posvetio je



10.

Anton Vlatković, *Sv. Ivan Krstitelj propovijeda u pustinji*, crkva Sv. Marije od Porta, Bakar (foto: D. Tulić)

Anton Vlatković, *St John the Baptist Preaching in the Desert*, church of Our Lady of the Port, Bakar

tršćanski i koparski biskup Ivan Nepomuk Glavina (1882. – 1896.), no tu je građevinu 1943. godine pogodila granata ispaljena iz njemačkog tenka. U ruševnom je stanju ostala do 1982. godine kada je obnovljena prema projektu Antona Juretića (Martinovo Selo, 1941. – Rijeka, 2010.).<sup>29</sup> Fotografija unutrašnjosti rukavačke crkve nastala prije granatiranja (sl. 3), kao i fotografije snimljene prije posljednje obnove, svjedoče da je glavni mramorni oltar bio slavolučnog tipa s visokim tabernakulom i kipom sv. Luke izvedenim u istom materijalu. Njegovi su fragmenti, kao i kip titulara, danas izloženi u crkvi, desno od glavnog oltara, a iznad njih je na zidu obješena





11.  
Anton Vlatković, *Sv. Ivan Krstitelj propovijeda u pustinji*, crkva Sv. Marije od Porta, Bakar, detalj (foto: D. Tulić)

Anton Vlatković, *St John the Baptist Preaching in the Desert*, church of Our Lady of the Port, Bakar, detail

Vlatkovićeva slika. Kako pokazuje predratna fotografija interijera, ona nije bila dio opreme glavnog oltara podignutog krajem 19. stoljeća, no je li se izvorno nalazila u Rukavcu ili je pri obnovi 1982. godine poklonjena crkvi lišenoj inventara, danas nije moguće utvrditi.<sup>30</sup>

Kompozicijom slike *Sv. Luka slika Bogorodicu* (100 x 80 cm) dominira lik evanđelista koji sjedi na klupici odjeven u tuniku i plašt jarkih boja.<sup>31</sup> U rukama drži paletu i kistove, a glavu je, prisjećajući se Marijina izgleda, zamišljeno okrenuo od platna koje, umjesto štafelaja, pridržava anđeo.<sup>32</sup> U pozadini se vidi vol, simbol evanđelista, te kerubinske glavice ispred oblaka i fragmenti monumentalne arhitekture. U desnom donjem kutu prikaza, uz slikarski alat, nalazi se otvorena knjiga s citatom iz Evanđelja po Luki (11:27) na latinskome: „Beatus venter/ Qui te Portavit/ et ubera quae/ suxisti.” Uz sam donji rub platna vidi se natpis: „Vlatkovich Pin. Grobnicij 1765” (sl. 4). Svijetla i intenzivna paleta, decidirani plasticitet oblika i naglašeni *chiaroscuro*, pokrenuta draperija, pa čak i tipologija robusnih likova pokazuju da je Vlatković tijekom šezdesetih godina bio pod snažnim utjecajem najvažnijih kranjskih majstora koji su djelovali sredinom 18. stoljeća, poput Franca Jelovšeka (Mengeš, 1700. – Ljubljana, 1764.), Valentina Metzingera, Fortunata Berganta (Mekinje pri Kamniku, 6. srpnja 1721. – Ljubljana, 31. ožujka 1769.) i Antona Cebeja (Ajdoščina, 1722. – nakon 1774.). Osim što se po svoj prilici u Ljubljani školovao krajem petog desetljeća *settecenta*, grobnički je slikar vrlo vjerojatno nastavio održavati veze s gospodarskom i kulturnom prijestolnicom Kranjske kojoj je Rijeka skupa sa svojom okolicom trajno gravitirala. Tomu je svakako doprinijela i činjenica da je njegov bra-

12.

Anton Vlatković, *Ex voto*, crkva  
Svetih Kuzme i Damjana, Sv.  
Kuzam (foto: D. Tulić)

Anton Vlatković, *Ex voto*, church of  
Sts. Cosmas and Damian, Sv. Kuzam

tić Mihovil Anton Fayenz, također slikar, ondje živio i djelovao najmanje od početka pedesetih godina 18. stoljeća. Vlatković je u Ljubljani vjerojatno pribavio i grafički predložak za prikaz sv. Luke koji nije nužno bio reprezentativan: možda je bila riječ o reprodukciji u nekoj liturgijskoj knjizi ili o kakvom nepretencioznom listu poput onog nastalog u venecijanskoj radionici Josepha Wagnera (Bregenz, 1706. – Venecija, 1786., slika 5).<sup>33</sup> No, kompozicija sa svetcem koji radi uz asistenciju anđela te ispred fragmentarno prikazane monumentalne arhitekture vjerojatno je derivirana iz slavni uzora, poput Guercinove (Cento, 1591. – Bologna, 1666.) slike nastale 1652. – 1653. godine za glavni oltar crkve San Francesco u Reggio Emiliji<sup>34</sup> i oltarne pale Jacoba (Jacquesa) van Schuppena (Fontainebleau, 1670. – Beč, 1751.) načinjene neposredno prije 1737. godine za bečku Karlskirche.<sup>35</sup> Iznimno je zanimljiva i Vlatkovićeva intervencija u ikonografiju prikazanog djela. Naime, rimski i, općenito, talijanski slikari u pravilu su prikazivali sv. Luku kako slika slavnu ikonu *Salus Populi*



*Romani* iz crkve Santa Maria Maggiore, a njezine su brojne kopije počele, uz veliku potporu isusovaca, intenzivno kolati Europom od 16. stoljeća nadalje. Isusovci iz Ingolstadta svoju su kopiju preimenovali u *Mater ter admirabilis* (Triput Divna Majka), pa se ona, umjesto rimske slike, na djelima bavarskih i srednjoeuropskih slikara najčešće prikazivala na štafelaju sv. Luke.<sup>36</sup> Identičnu je strategiju primijenio i Anton Vlatković jer na slici iz Rukavca anđeo pridržava platno na kojem je naslikan središnji panel triptiha Majke Božje Trsatske (sl. 6 i 7). No, iako je iz detalja poput zlatoveza na Marijinoj odjeći jasno da je grobnički slikar trsatsku ikonu vrlo dobro poznao, za svoj rad poslužio se i grafičkim listom na kojem je prikazana „čudotvorna slika” s kratkom poviješću Trsata, od dolaska Nazaretske kućice, pa sve do krunjenja ikone Majke Božje Trsatske 1715. godine (sl. 8). Ovaj raritetni list koji, u osnovi, ponavlja grafiku iz 1641. priloženu u Glavinićevoj *Historia Tersattana*, svakako je nastao u razdoblju između 1715. i 1765. godine, no vjerojatno neposredno nakon krunjenja trsatske slike.<sup>37</sup>

Opusu Antona Vlatkovića sada je moguće pridružiti još nekoliko djela koja su najvjerojatnije nastala prije slike iz Rukavca i predstavljaju grobničkog slikara u donekle drukčijem svjetlu: umjesto utjecaja intenzivne palete i efektnih, no jednostavnih kompozicijskih rješenja što se ponajprije povezuju s proizvodnjom Metzingerove, a zatim Cebejeve radionice iz šezdesetih godina *settecenta*, na tim je radovima prisutan spoj pomalo rustikalnog izraza i klasičnih uzora, svijetlog no donekle ugašenog kolorita i naglašenih kjaroskuralnih akcenata s obrubnim linijama, diskretnog plasticiteta oblika i nelogičnih sjenčanja, impozantnih likova markantne fizionomije te prostornih i anatomske nedosljednosti. Riječ je ovdje o jasnom utjecaju slikarstva Franca Jelovškega te se može pretpostaviti da je Anton Vlatković prvu slikarsku pouku u Ljubljani stekao baš u njegovoj radionici.<sup>38</sup> Zanimljivo je da su Vlatkovićeve djela nastala tijekom pedesetih godina 18. stoljeća stilski najbliža Jelovškovim freskama iz prethodnog desetljeća, poput onih u crkvi Sv. Lucije u Skaručni nedaleko od Trbovlja ili u crkvi Sv. Jurja u Šenčuru kod Kranja, oba iz 1748., ali još više osliku crkve Sv. Štefana u Štepanji (Ljubljana) iz 1744. godine.<sup>39</sup> Naročito su sugestivne sličnosti između Jelovškove tipologije likova i njihove odjeće u, na primjer, južnoj kapeli štepanjske crkve, na osliku iza prikaza *Raspeća* (sl. 9) i Vlatkovićevih muškaraca, žena i djece na oltarnoj pali Sv. *Ivan Krstitelj propovijeda* u pustinji (300 x 181 cm, slika 10) što se nalazi na drugom oltaru desno u crkvi Sv. Marije od Porta u Bakru.<sup>40</sup> Taj je oltar utemeljio senjski biskup, Riječanin Ivan Krstitelj Agatić (1617. – 1640.), a Matija Mažić 1929. godine objavljuje da je sve oltare u crkvi Majke Božje (Sv. Marije od Porta) pozlatio, polikromirao i obnovio „god. 1757. slikar Antun Latković, troškom Kapitula.”<sup>41</sup> Osam godina poslije isti autor navodi da je Ivan Vlatković restaurirao sliku na oltaru sv. Ivana Krstitelja 1750. godine.<sup>42</sup> Bez obzira na nepouzdanost Mažićevih bilježaka, svakako nastalih na temelju čitanja arhivskih dokumenata, može se zaključiti da su pedesetih godina 18. stoljeća Antona Vlatkovića angažirali bakarski kanonici za izradu pale za oltar sv. Ivana Krstitelja (sl. 11), ali i za obnovu drvenih oltara i, eventualno, slika koje su se tada u crkvi nalazile.

Vlatkovićevo je djelo i votivna sličica (ulje na drvu, 37 x 27 cm, slika 12) što se čuva u crkvi Svetih Kuzme i Damjana<sup>43</sup> u naselju Sv. Kuzam, smještenom iznad Bakra. Bolesnik ili bolesnica leži na krevetu, s bijelim turbanom na glavi, pokriven tamnom ponjavom, u oskudno uređenom interijeru, dok pogled upire u nebo zavičajući svete Kuzmu i Damjana što se ukazuju na oblacima, držeći u rukama mučeničke palme i instrumente svojeg zanata: kutiju s lijekovima i knjigu. U lijevom donjem kutu prikaza velikim je slovima ispisano: „EX VOTO”. Jednostavnost prikaza kod kojeg se još osjeća odjek Jelovškova slikarstva, naglašavanje linija, kao i nešto smireniji *chiaroscuro* nego na bakarskoj slici smještaju vremenski ovo djelo izvorne



13.  
Anton Vlatković (?), *Sv. Aja*,  
dominikanski (nekad augustinski)  
samostan Sv. Jeronima, Rijeka  
(foto: D. Tulić)

Anton Vlatković (?), *St Aia*,  
Dominican convent (formerly  
Augustinian monastery) of St  
Jerome, Rijeka

slikarske fakture negdje između *Sv. Ivana Krstitelja* i *Sv. Luke* iz Rukavca, odnosno prije ili oko 1760. godine.

U prostoru između sakristije, prije kapele *Sv. Trojstva*, i nekadašnje augustinske crkve *Sv. Jeronima* u Rijeci čuva se prikaz sv. Aje (120 x 72 cm, slika 13). Svetica se još naziva *Agia*, *Aya* i *Austregildis*. Bila je udana za sv. *Hidulphusa* od *Hainaulta*, plemića i dvorjanina, s kojim se razišla kako bi se oboje zaredili. Aja je postala benediktinka i ušla u samostan u *Monsu* u Belgiji, gdje je preminula oko 711. godine. Prema legendi, svetica je spriječila nepravdu progovorivši iz groba te se zbog toga smatra zaštitnicom od nepravdnih optužbi.<sup>44</sup> Na slici je prikazana u neobičnoj kombinaciji aristokratske i benediktinske odjeće: odjevena je u ružičastu haljinu preko koje je prebačen plašt podstavljen hermelinom, a na glavi ima crni redovnički veo. U desnoj ruci drži raspelo, a u lijevoj košaricu punu spisa. Na stolu na kojem

stoji natpis „S. Aja ora pro nobis”, odložene su dvije krune i žezlo što aludira na napuštanje svjetovnog života u korist onog samostanskog. Desno od svetece stoji natpis „Prodigiosa Patrona Contra Injustas Lites”, a ispod prikaza „O SANTA AJA, PROTETTRICE DEI TRIBOLATI/ DA LITI INGIUSTE PREGATE PER ME”. Riječ je ovdje o doslovnoj kopiji slike što se čuva u ženskom benediktinskom samostanu San Daniele u mjestu Abano Terme kraj Padove koja, poput drugih umjetnina iz iste zbirke, potječe iz riječke crkve Sv. Roka ili samostana koji su bili građeni tijekom prve polovice i sredine 17. stoljeća.<sup>45</sup> Platno slike iz riječkog samostana Sv. Jeronima u prilično je lošem stanju sačuvanosti: u znatnoj je mjeri preslikano, prekriveno prljavštinom i potamnjelim lakom. No, ispod svega se nazire specifična tipologija i tretman površina kakav možemo vidjeti na slici Sv. Ivan Krstitelj propovijeda u puštinji iz Bakra.

Za pouzdanu atribuciju Antonu Vlatkoviću, sliku Sv. Aja trebat će neophodno očistiti i restaurirati, no isto vrijedi i za sva druga ovdje donesena djela. Naime, njihove su slikane površine prekrivene prljavštinom ili preslikama koje priječe pouzdan uvid u majstorov rukopis. I pored toga, u skoroj će se budućnosti opus Antona Vlatkovića vrlo vjerojatno moći dopuniti ponekim djelom iz brojnih crkava i kapela riječkog i bakarskog zaleđa.

## PRILOZI

### Dokument 1.

HDA, Vlastelinstvo Grobnik, G – 5 (4)

Prijepis oporuke Mihovila Zierera, napisane 17. srpnja 1732.

*Im Namen Gottes zu Grobnik*

*Nota ... 17 Jul 1732.*

1. *Starine ili otocsanstva pri meni se nenahodi, za to moim sinom se spripcsam.*
2. *Momu sinu Plovanu bil sam zapisal za patrimonium vinograd Radognia gorni kus. Ktomu gorni kus verta za gradom, buduchi pak da me on po smerti materine zval k sebi, da me oche mantegnat: hranit, i dersatme, kako oca do smerti, i da od meni nisdar potribuje, nego da mu ostavim po smerti moje patrimonium, i to in presencia Nih Gospotsvo Gospodina Kapitana, i moga sina Josefa. Stal sam snim u kuchu in circo letta dva, ali me malo vridno stimal. Kako snaju Gospda Redovnici, i ostali kiso pratikali Kuchu, dokli najsada me spravil s velikimi mortificationimi, spravil per forcza z Kuche, kademe pak moj sin Josef ksebi uzal, i do sada me mantignia i stima, da sam hvala Bogu zadovoljan u svemu. Radi toga revociram da isti patrimonium, i hranimga, kime da xitak, a Plovanu neka bude del bratinski od onoga maloga csa ostane, a tuxil sam ga Pres. Gospodinu Biskupu da csini smanom racsun, i da me plati csa samu posudil na negovu brosnui, i platil za nega dugi, i gur beneficiat buduchi, ali nekako se ne da k redu, da bise smanom giustal. Zato akobime Bog ksebi sval, nahodise pisma od moih ruk polak conscientia, csa sam negovoga priel, i kamo je csa potrosena na negovu fabriku u kuchu, kakome prosil, i pak chasam gniemu dal, i za nega platil da mogu bratija snim rachun uchinit, i platit se od nega.*
3. *Akoben ia i jos cha poxivil, i moi sin Josef na me traxil za hranu: bolest, i pokop, a moja intradica nebi mogla dosechi, puschiam ga, da slobodno polak conscientia morese naplatit na momu ad libitum, svam materinstvom, ostalo neka bratija rastili na 3 delli, akoie ravno malo, stavil sam jih u dobar nauk, da more svaki dobit i hranit se, a*

*cha ostaie meni duxan plovian, od onoga da se da momu sinu Franu za sposnatie, da me pomogal dobit, za se i za drugi, dukat dvaiset i pet:orudie moie, ye u Riku, akobi koristno doslo K'rukam da Jose da Franu treti del, ostallo da bude Josefu, jer e sada u moioi starost i slabost neimam prigledbu, ni pomochi od nekoga, nego od Josefa.*

4. *I jos u xivoti materine, dokonchala ie smanom skupa, da vert pred gradom od Kuncharicha do Ivana Mangoticha, cha ie gnie starine, a meni zapisano u dottedi, skodabi rastiliti, nego da bude fide commis, da ga uxiva najstarie Ered xenskoga spola za svim pristojanstvom, plati svako letto gospodi soldi 10. Ktomu duxni budu pod prokletstvo svako letto chinit iednu s. massu stichiu za pok. babu Katarinu Markusich, buduch gnui spravlienje bise i to na obhodni dan gniege.*

*I josh ostavljam Marianni skupa s ovim vertom vinograd mali Babin chaie materinstva, a cha sam ga nasadil daruiem melioratio.*

5. *Lisabethu nemorem polak conscientia iednachat Marianni iz uzroka daie Marianna potlese oxenila, ne malo ne veliko uxivala kuchiu, a Lisabetha od gnie ditinstva malo consolationa i koristi imelismo, ktomu i giur oxenenena budech, doslaie skupa sinom K materi u kuchu, i onde passat 3 letta se hranili, i opravliali na moiu veliku skodu, i jios kada se prodal vinograd Dubhanie za plovianov dug, dalsam materi pok. dugat trideset, chaie Lisabetha s'materom potroshili ne milomu na preiudicium Marianna. Ostavljam Lisabethu vert za gradom gorni i dolni kus, chaie polovica starine materine, ostavljam dobrovolno kus vinograda u gornemu Kusu Radognie, chasam Kupil od Berchana, ostavim goi suknu skarlatnu, i supiczu lipu s'zlatnim kordunom.*

6. *Hkyeri miluyem, dassobili slochesto spravno odisli od Kuche pres blago, pres postelie, skrinie, i ostalle robbe senske, buduch ia zapegnalsam u moioi bolesti Gdnu pok. Otavio Bonichu za dugat trideset a pegn ili zaklad vridnoie duk. 74 na to dalsam bil spervine pok. Gospodinu duk. 25 a Markusichi daliso u ov rachun in despoisto nik. Gosp. Gospodinu Lumagu.. Kat. 29: ako ravno yesam za to toliko krat hodil, i nosil pinez za odkupit zaklad, nisdar nisam mogal opravit, zach bise vecha sila, nego pravica, i kie iachi, da tlachi, iako se se Gospodin Bonich smoim Hkyeram ne komoda, oche Bog pravica uchinit, ostavljam Marianni moi postel, toie slamnica, stramacz veliki, dva gusina velika: iedan bilacz veliki iedan bilacz magne i iednu pugnau, neka bude pomoch Hkyeri gnie, koy se naipervo sricha namiri. Pri Andriu Relczu podhumom yesso 4 ovcze na inventari, neka Marianna da Lisabethi peticz 6 a neka ona terzi ovcze ako bise Franov sin iedan ucsil organat, ostavim spinetu ku sam kupil za duge benetackih 10, ako ne bude gim potribno, neka stoi pri Josefu, akoje ruinana nekaga plovian csini popraviti, a ko bi Fran cha zabavlial, da ie dal meni, Kada sam se pravdal u Bakru za dottu, cekini pet, nebude mu za prijeto, znam da me dal i dasam priel od nega cekini 3, chaie zaslusil s'moim slugom Jakovom, alie to dobil ie sotto potestate del padre s'moim slugom i orudiem vignograd Radognia dolni kuss plati permanie vino berchi gorni kus Radognia berchi, Berchanov kus berch babinacz bercha.*

*Dusan sam ostal oltaru S. Marie od Rosaria za fit od kuche peticz 10 i nekoliko soldini.*

*Moga pok. sluga Jakova sestri, ali nai blisa parenti, kije potribno, da se da jedan cekin ili peticz 15 i to od moga pres prigovora.*

*Michael Zierer*

**Dokument 2.**

HDA, Vlastelinstvo Grobnik, protokol 1. 1709. – 1775. no. 311.  
Oporuka Elizabete Petrovich

*Va Ime Boxie y Dive Maria Amen*

*Letta 1755: dan 11 Aprilia u Kastelu Grobniskom. Na instanciju Sig<sup>re</sup> Antonia Vlatkovichia, suprot heredom Pok. Gdina: Martina Petrovichia Kanonika bij spravliani postovani suci od letta sud: Juraj Linich mladi puski, drugi sudac gosposku Anton Mohovič, Sud: Juraj Linich stariji y sud. Mati Perusich y razumivsi testament pok. Gospodina Martina Petrovichia, zazavsi na pomoch ime Boxie odsudise y sentencije po zakonu Vinodolskom, da xena zdexadi svoje postenia ostace gospodarica y hered svoiega muxa y svega imania y pristoianstva niegovoga; zato nahodechi se sa da ona bolestna na svoioi posteli y nahodechiu heredi prijeti y prigliedati do nie smerti y platiti niemu sinu Sig<sup>re</sup> Antonu Vlatkovichu, chaie on nioi posudil y zaniu platil kakoie on pred pravicu u pismih skazal, zato odluchise y stalno sentenciase da nie sin Sig<sup>re</sup> Antonio Vlatkovich imade materu prigliedat do nie smerti, a po smerti ... mater zemliu spraviti kako je namira pristoy, a po smerti moij da ostane niemu sinu Sig<sup>re</sup> Antonu Vlatkovichu sve chase nahodi, daie on gospodar z onim davati, y zonim obrnut kamo niemu drago, kako pravim svojim, s tim putem y kondicionom: da on ima plachiat svako letto tri S. Mase kantane prechasnoi gdi: kanonikom grobniskim ostavliene a testamentu pok. gdi-na kanonika Martina Petrovichia, koie mase imaiu biti zapisane na tabuli polak nase odluke, yos da ima kupiti iedan spodoban parament svoium spravun u crikvu s: s: Apostolom Filipa y Jakova nachih patronij, y ako ova sentencija napuniene bude da heradi Petrovichi imaju sigdar mirovani biti, a Sig<sup>re</sup> Antonio Vlatkovich ostaie universal hereda cha odluchismo y sentenciasmo svakim bolim nachinom. Za porkulaba grobniskoga Gdina: Antona Karine y za kancillara Gdina: Josefa Zierera, a nahodechise ova oba dva darbina Z Antonom Vlatkovichiem, zato ja od zdola podpisan bih nato oprosen od iedne y druge strane y postovanih sudac za ispisati onu nihovu odluku y nahotechise y nemoguchi na nihovie prosnie uskratiti ispisah kako postovani suci dokonchase ochito stavsi ova sentenciu iednoi y drugoj strani pred svedoki dan y letto koie zgora zaradi vechiega verovanja y kriposti radi z moimom rukom podpisah se tako.:*

*Pred svidoki Simun Bakovich gradnik  
Antun Rundich soldat gosposki  
Sergon Franosich*

*Ispisah ovu odluku prosen od obih stran y postovanih sudac, Martin Zakaria kano-  
nik i Kanciller kapitulski*



## BILJEŠKE

- <sup>1</sup> Ovaj su rad sufinancirali Hrvatska zaklada za znanost putem projekta IP-2016-06-1265 „ET TIBI DABO: naručitelji i donatori umjetnina u Istri, Hrvatskom primorju i sjevernoj Dalmaciji od 1300. do 1800. godine” i Sveučilište u Rijeci putem projekta „Barokna Rijeka” (uniri-18-85-1219). Arhivsko istraživanje provela je Antonella Vlaše prigodom pisanja diplomskog rada „Slikar Anton Vlatković (1725.? – 1785.)” obranjenog u srpnju 2019. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci (mentor prof. dr. sc. Nina Kudiš), a atributivne prijedloge za Vlatkovićeve djela, osim potpisane slike iz Rukavca, dala je Nina Kudiš. Autorice zahvaljuju mr. sc. Ladislavu Dobrici, arhivskom savjetniku u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, zbog pomoći pri traženju arhivske građe o obitelji Zierer, zatim vlč. Matiji Žugaju iz župne crkve Sv. Luke u Rukavcu te vlč. Nikici Juriću iz župne crkve Sv. Andrije u Bakru. Zahvaljuju, nadalje, izv. prof. dr. sc. Damiru Tuliću na fotografijama djela ovdje pripisanih Antonu Vlatkoviću te, osobito, na maksimalno uvećanom detalju potpisa na slici iz Rukavca, koji je, takoreći, pokrenuo lavinu.
- <sup>2</sup> O gospodarskoj povijesti Rijeke u 18. stoljeću vidjeti: GIOVANNI KOBLER, *Memorie per la storia della liburnica città di Fiume*, II, Fiume, 1896., 62–123; GIUSEPPE VIEZZOLI, *Contributi alla storia di Fiume nel Settecento. Il commercio, Rivista Fiume*, X/I-II (1933.), 3–178. Gotovo potpuno neistraženom tematikom riječkih naručitelja umjetnina u 17. i 18. stoljeću u posljednje se vrijeme sustavno bavi Mario Pintarić u okviru istraživanja povezanih s temom njegova doktorskog rada. Stoga su, na primjer, na međunarodnom kongresu *Naročnici, posrednici in beneški umetniki na Dunaju in v cesarskih deželah (1650–1750)/ Patrons, Intermediaries and Venetian Artists in Vienna and Imperial Domains (1650–1750)* (Ljubljana, 24. – 26. 9. 2020.) on i Damir Tulić imali izlaganje naslovljeno *The Finest 18<sup>th</sup> Century Art Commission in Rijeka: the Orlando Family and the Presbytery of the Collegiate Church of St. Mary's Assumption*. Zbornik radova sa skupa je u pripremi.
- <sup>3</sup> Recentne spoznaje o Antoniju Michelazziju vidjeti u: MARIO PINTARIĆ, Antonio Michelazzi, »di professione, scultore de' Marmi«: novi arhivski prilozi za riječkog kipara, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, LIV (2018.), 99–117; DAMIR TULIĆ, MARIO PINTARIĆ, Io Antonio Michelazzi, Architetto di professione. Nepoznati majstorovi projekti i nacrti za Krk, Omišalj, Senj, Karlobag i Rijeku, *Ars Adriatica*, 9 (2019.), 107–132; MARIO PINTARIĆ, DAMIR TULIĆ, Antonio Michelazzi i Francesco Cabianca: nova djela u Italiji i Hrvatskoj, *Ars Adriatica*, 10 (2020.), 141–164.
- <sup>4</sup> O brojnim riječkim djelima Cristofora Tasche te o njegovim vezama s riječkim naručiteljima u trajanju od gotovo četvrt stoljeća vidjeti VIŠNJA BRALIĆ, Slikar Cristoforo Tasca između središta i periferije, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 38 (2014.), 117–132; NINA KUDIŠ, I teleri del presbiterio di San Pietro di Castello, *La chiesa di San Pietro di Castello e la nascita del patriarcato di Venezia* (ur. Gianmario Guidarelli, Michel Hochmann, Fabio Tonizzi), Venezia, 2018., 251–271; DAMIR TULIĆ, Cristoforo Tasca i Giovanni Battista Augusti Pitteri: nepoznate slike i njihovi naručitelji na sjevernom Jadranu, *Ars Adriatica*, 9 (2019.), 89–106 te osobito 92–93. Za platna Valentina Metzingera u Rijeci i okolici vidjeti ANICA CEVC, *Valentin Metzinger: življenje in delo baročnega slikarja*, Ljubljana, 2000., 120–121, 268–269, 337–339, kat. 84, 46–53, 312; DAVID KRAŠOVEC, *Valentin Metzinger (1699-1759): Lorenec na kranjskem*, Ljubljana, 2000., 176–177, 188, 203, 227 kat. 30–33, 83, 126, 209; VIŠNJA BRALIĆ, *Barokno slikarstvo u sjevernojadranskoj Hrvatskoj – slikari, radionice i utjecaji* (doktorski rad), Zagreb, 2012., 188–193, 195–199, kat. 502, 503, 531, 595–603.
- <sup>5</sup> U arhivskim dokumentima može se naći više varijanti slikareva imena (Giovanni, Giovanni Battista, Janez Krsnik) i prezimena (Fajencz, Fagienz, Fogent). Već je krajem 20. stoljeća zamišljeno da u riječkim crkvama postoji veća grupa vrlo sličnih, no umjetnički relativno skromnih djela koja se mogu datirati u 18. stoljeće. Višnja Bralić u svojem doktorskome radu (bilj. 4, bez paginacije, kat. 544), autora naziva Slikar „Ekstaze sv. Augustina” prema platnu iz nekadašnjeg augustinskog samostana, datiranom u 1716. godinu, te iznosi mišljenje da je on bio aktivan u Rijeci samo u prvim desetljećima 18. stoljeća. Da je riječ o Ivanu Krstitelju Fayenzu (Giovanniju Fogentu), prvi je put predložila Nina Kudiš u izlaganju na znanstvenom skupu *Sedam stoljeća augustinskog samostana u Rijeci* (Rijeka, 22. – 24. listopada 2015.), naslovljenom *Slike u crkvi svetog Jeronima i u nekadašnjem augustinskom samostanu u Rijeci* (rad će biti objavljen u zborniku skupa koji je u pripremi). Utvrđivanje identiteta autora ove grupe slika omogućilo je povezivanje poznatih podataka o obitelji Fayenz iz gradića Višnje Gore u Kranjskoj s onima koji su otkriveni o Ivanu Krstitelju te nedostaju u rekonstrukciji njihove genealogije i aktivnosti u slovenskoj literaturi. Tako sada znamo da je Ivan Krstitelj Fayenz bio unuk slikara Francesca Faenzija iz Bergama koji se nastanio u Višnjoj Gori sredinom 17. stoljeća te je ondje osnovao obitelj. Njegov sin Franc Ksaver (1660. – 1693.) bio je također slikar, no umro je kada je njegov sin imao samo tri godine. Ivan Krstitelj 1708. tužio je svoju majku Uršulu, koja se u međuvremenu preudala, tražeći nasljedstvo koje mu je pripadalo od oca. Može se pretpostaviti da je ubrzo nakon toga mladi slikar napustio Kranjsku i nastanio se u Rijeci. U popisu gradskih obrtnika iz 1726. godine (Državni arhiv Rijeka /dalje DARI/, Općina Rijeka (JU-2), Commercialia, kutija 386, br. 18, Specification delle Arti, et Artisti, che quivi si atrovano, e che possono dar qualche susidio à Sua Maesta Cesarea e Cattolica, bez paginacije) koji je dao sastaviti riječki kapetan Giuseppe Vicenzo de Marotti, pod natuknicom „Pitori” navodi se samo njegovo ime. U knjizi umrlih što se čuva u riječkoj zbornoj crkvi Uznesenja Marijina, dana 8. rujna 1768. godine (f 38) stoji da je u svojoj kući, u dobi od 78 godina, preminuo Giovanni Fayenz, primivši posljednju pričest te je u istoj crkvi i pokopan (na ovom se podatku najsrdačnije zahvaljujemo Mariju Pintariću). O obitelji Fayenz vidjeti IRVIN LUKEŽIĆ, *Grobnički biografski leksikon*, Rijeka, 1994., 67 i BORIS GOLEC, Višnjegorski slikarji 17. in 18. stoljeća, njihovo socialno in naročniško okolje, *Acta historiae artis Slovenica*, 24/1 (2019.), 41–50.
- <sup>6</sup> IRVIN LUKEŽIĆ (bilj. 5), 241; IRVIN LUKEŽIĆ, O obitelji duborezbara Zierera u Grobniku, *Dometi*, 1–3 (1984.), 139–144.
- <sup>7</sup> IVAN ŽIC-ROKOV, Drvorezbarski radovi iz doba baroka u Krčkoj katedrali, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 381/VIII (1978.), 100. Žic-Rokov ne specificira o kojoj je kapeli riječ i navodi da je datum potpisivanja ugovora 30. kolovoz 1687.

- godine. No, najvjerojatnije je riječ o *lapsus calami*, jer u prethodnoj rečenici iznosi podatak da su drvorezbari u Krku radili od 1697. do 1717. Slična nedosljednost prisutna je i u knjizi MIHOVILA BOLONIČA i IVANA ŽIC-ROKOVA, *Otok Krk kroz vjekove* (Zagreb, 1977., 308), gdje autori navode da su Mihovil Zierer, Ivan Sneit i Franjo Zierer u Krku radili od 1694. do 1717. godine.
- <sup>8</sup> U članku o obitelji Zierer IRVIN LUKEŽIĆ (bilj. 6, 140) Mihovila Zierera naziva „meštar ostarski” – austrijski majstor. Riječ je najvjerojatnije o interpretaciji zapisa iz grobničke knjige krštenih (DARi, Zbirka matičnih knjiga s primorsko-goranskog područja, istočne Istre i Kvarnerskih otoka /dalje Mk/, Grobnik /dalje Gr/, *Liber Baptisatorum 1717. – 1771.*) nastalog 21. veljače 1727. prigodom krštenja Jelene, kćeri Antona Brnelića Stipanova i njegove žene Uršule, a koji, međutim, glasi: „Kum bi meštar oltarski Mikel Zierer...” Tek nekoliko redova niže, u istom tekstu, Lukežić iznosi pretpostavku da je Mihovil po majčinoj liniji bio Grobničan, odnosno da je njegova baka bila Kata Markušić, koju dovodi u vezu s Martinom Markušićem, *cimeranom*, odnosno stolaram, pretpostaviti je Nikole V. Zrinskog (Čakovec, 1559. – Ozalj, 1605.). Markušiću je Zrinski, kao naknadu za poslove učinjene najvjerojatnije u kaštelu Grobnik, poklonio selo Podkilavac, smješteno sjeverno od mjesta Dražice na Grobničini. No, pažljivim čitanjem oporuke Mihovila Zierera (vidjeti u Prilozi- ma uz ovaj članak, Dokument 1, točka 4) postaje razvidno da je „baba Kata Markušić” bila majka ili baka Ziererove žene Uršule.
- <sup>9</sup> RADMILA MATEJČIĆ, Barok u Istri i Hrvatskom primorju, *Barok u Hrvatskoj*, (ANĐELA HORVAT, RADMILA MATEJČIĆ, KRUNO PRIJATELJ), Zagreb, 1982., 583–587; MATEJA JERMAN, O drvenoj i mramornoj opremi župne crkve sv. Jurja u Lovranu, *Zbornik Lovranščine*, 2 (2012.), 153–155 (članak 141–162). Radmila Matejčić, k tomu, uočava sličnost dekorativnih motiva na Zierеровим djelima s akantusom na okviru za sliku Gospe Trsatske iz 1715. te njemu ili njegovoj radionici približava i korske klupe u župnim crkvama u Grobniku, Veprincu kao i one u riječkoj Veloj crkvi, odnosno današnjoj župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije. MARIJAN BRADANOVIĆ (Prilozi poznavanju lovranske skulpture *Zbornik Lovranščine*, 2 /2012./, 167–168) s djelovanjem Mihovila Zierera povezuje i tri rezbarene lunete što rese portale lovranskih kuća. Na temelju navedenog čini se da sustavno istraživanje, identificiranje i katalogiziranje opusa Mihovila Zierera i njegovih sinova Josipa i Frana te njihove radionice na području Hrvatskog primorja i kvarnerskih otoka tek predstoji.
- <sup>10</sup> DARi, Mk, Gr, Liber Baptisatorum 1717. – 1771.
- <sup>11</sup> DARi, Mk, Gr, Liber Baptisatorum 1717. – 1771. Josip Zierer spominje se u matičnoj knjizi krštenih na Grobniku kao kum prigodom brojnih krštenja. Uz ono od 20. svibnja 1719. godine stoji: „Kum bi Mestar Josef Zierer,...”, a 26. listopada 1720. godine spominje se kao „Joseff Zierer organifex”.
- <sup>12</sup> Fran Zierer iz „Gromika” se 14. listopada 1708. godine oženio Katarinom Štiglic iz Bakra, s kojom je imao osmero djece. Osim što je pomagao ocu početkom 18. stoljeća pri izradi namještaja za krčku katedralu, 1717. je izradio oltar u sakristiji iste crkve, a na kojem se nalazi slika Cristofora Tasche. Napravio je korske klupe u franjevačkoj crkvi na Košljunu i drveni strop u crkvi franjevača trećoredaca u gradu Krku. Dugi je niz godina bio pučki sudac (*judex populi*) u Grobniku, a umro je 1760. godine. Hr-
- vatski državni arhiv (dalje HDA), Vlastelinstvo Grobnik, G – 5 (4); DARi, Mk, Bakar, Liber matrimonium Buccarense I (1691. – 1738.); RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 9), 585.
- <sup>13</sup> DARi, Mk, Gr, Liber Baptisatorum 1717. – 1771. Može se pretpostaviti da su se Ivan Krstitelj Fayenz i njegova supruga Marijana doselili u Rijeku između 1717. i 1720., jer je njihov sin Fran Toma rođen u Gradu Grobniku 10. 12. 1717., a Juraj Fran u Rijeci, 2. 4. 1720. O tome vidjeti: DARi, Mk, Rijeka, Liber Baptismorum et Matrimoniorum 1706. – 1720., 146.
- <sup>14</sup> HDA, Vlastelinstvo Grobnik, G – 5 (4). Mihovil Zierer umro je 28. travnja 1739. u Gradu Grobniku. Iz zapisa u knjizi umrlih (DARi, Mk, Gr, Protocolum I. Mortuorum, 1733. – 1795.) doznajemo da je bio pokopan u zbornoj crkvi Svetih Filipa i Jakova, u skladu sa svojim ugledom: „28. Aprilis 1739. Dno Dnus Mikael Zirrer prouisus sacramentis necesarijs et sepultus in *cemmiter Ecclesia Collegiata*”.
- <sup>15</sup> Uršula se u grobničkim matičnim knjigama posljednji put spominje 2. listopada 1727., kada je bila kuma na krštenju skupa sa svojim novim zetom i drugim mužem najmlađe kćeri Elizabete, Matejem Petrovićem. DARi, Mk, Gr, Liber Baptisatorum 1717. – 1771.
- <sup>16</sup> HDA, Vlastelinstvo Grobnik, G – 5 (4). Vidjeti dokument 1 u prilogu. Iz oporuke Mihovila Zierera doznajemo da je on za deset venecijanskih dukata kupio spinet te se nada da će jedan od Franovih sinova na njemu učiti svirati. No, čini se da je instrument ipak ostao u obitelji starijeg sina Josipa, a na njemu je učio svirati njegov sin Josip koji je postao orguljaš i kancelir u Grobniku od 1740. do 1763. godine (vidjeti o tome: HDA, Vlastelinstvo Grobnik, protokol 1. 1709. – 1775.). Kancelir je vodio zapise o svemu onome što se dogovaralo pri sudovanju, zapisivao je građanske oporuke i sve druge dokumente.
- <sup>17</sup> Najstarija sačuvana matična knjiga vjenčanih na Grobniku ima prve zapise iz 1733. godine (DARi, Mk, Gr, Cathalogus Desponsatorum, 1733. ab 9. XI. 1815.), kao i ona umrlih (DARi, Mk, Gr, Protocolum I. Mortuorum, 1733. – 1795.), pa nije moguće utvrditi kada se Elizabeta Zierer udala prvi i drugi put, kao ni podatke povezane sa smrću njezina prvog muža. Valja, međutim, imati na umu da su oni mogli živjeti i u nekoj susjednoj župi. Dana 29. studenoga 1722. Elizabeta se prvi put javlja kao kuma na čak dvama krštenjima u zbornoj grobničkoj crkvi, noseći prezime Vlatković. Djevojčicu Luciju krstio je Elizabetin brat Anton Florentin, a drugi je kum bio njezin šogor, slikar Ivan Krstitelj Fayenz: „eodem Kersti G. Plovon Anton Florentin Zierer Antonu Bernelichiu y Vincenzi u zakonu hchier Lucyu kum bi sig Ivan Bata Fagiencz pintur y Helena Elizabet Vlatkovich nata Ziererin.” Posljednji se put kao kuma na krštenju, noseći ovo prezime, spominje 24. rujna 1726., a već 10. listopada 1726. navodi se kao udova (DARi, Mk, Gr, Liber Baptisatorum 1717. – 1771.).
- <sup>18</sup> DARi, Mk, Gr, Liber Baptisatorum 1717. – 1771. „Aprilis, Die 16. Kersti P. K. Matij Braznich Antonu Zaharij i Marthej u Zakonu sina Jurja. Kum bihu Josef Zierer i Elisabeta Petrovich. Dana 7. prosinca 1728. kršten je Mikula, sin Grgura i Katarine Petrović, a kuma mu je bila „Elisabeta xena sucza Matija Petrovichia”.
- <sup>19</sup> DARi, Mk, Gr, Protocolum I. Mortuorum, 1733. – 1795.; HDA, Vlastelinstvo Grobnik, protokol 1. 1709. – 1775. no. 311.
- <sup>20</sup> DARi, Mk, Gr, Liber Baptisatorum 1717. – 1771. Uz prezime Vlatković, slikaru se ponekad dodaje i patronim Ban.

- <sup>21</sup> DARI, Mk, Gr, Liber Baptisatorum 1717. – 1771.: „25. kolovoza 1750. Kersti C. Jakov Vallyan Antonu Vallyanu y Jeli u zakonu sina Mihovila kumi Anton Vlatkovich malar y Liza Petrovich; 19. rujna 1750. Kersti C. Jakov Vallyan Matyu Rumpesichu y Mariji u zakonu szina Mihovila kumi Anton Vlatkovich malar y Liza Petrovich.”
- <sup>22</sup> DARI, Mk, Gr, Liber Baptisatorum 1717. – 1771. I Antonov bratić, sin Ivana Krstitelja Fayenza, Anton Mihovil Fayenz (Rijeka, 1728. – Ljubljana, 1779.) bio je slikar, no bavio se i pozlaćivanjem oltara te je djelovao i kao procjenitelj slika. Iako je građanin Ljubljane postao 1754. godine, vjerojatno se ondje zbog školovanja odselio nešto prije. O njemu vidjeti: VIKTOR STESKA, sub nomen Fayenz, Anton Mihael, *Slovenski biografski leksikon* (2. zv. Erberg – Hinterlechner), Ljubljana, 1926., 172; IGOR WEIGL, ... dan bey Menzinger wo ich Meinen Heinerle wurcklich Contraferen lasse... O Valentinu Metzingerju in portretih baronov Raigersfeld, *Pogovori o baročni umetnosti 2001. Prispjevki strokovnega srečanja v organizaciji Slovenskega umetnostnozgodovinskega društva in Narodne galerije*, Ljubljana, 2002., 28, bilj. 10; FERDINAND ŠERBELJ, *Izzvenevanje nekega obdobja. Oris poznobaročnega slikarstva na Kranjskem*, Ljubljana, 2011., 120; FERDINAND ŠERBELJ, Baročna paleta barvnih utrnikov na Kranjskem, *Fortunat Bergant (1721-1769)*, Ljubljana 2021., 33–34; TINA KOŠAK, Prestar in Ptičar: enigmatična Bergantova lika v kontekstu evropskega žanrskog slikarstva, *Fortunat Bergant (1721-1769)*, 112, bilj. 67; KATRA MEKE, 21. Sv. Jurij v boju z zmajem, *Fortunat Bergant (1721-1769)*, 186.
- <sup>23</sup> DARI, Mk, Gr, Cathalogus Desponsatorum, 1733. ab 9. XI. 1815. Rozalija je vjerojatno rođena u Bakru, odakle potječe obitelj Carina plemićkog porijekla. Ubrzo nakon vjenčanja, točnije 27. veljače 1754. Anton i Rozalija su zapisani kao kumovi na krštenju malenog Josipa Maršanića: „Patrini fuere D. Antonius Vlatkovich Pictor et consors ejus Rosaria”. DARI, Mk, Gr, Liber Baptisatorum 1717. – 1771.
- <sup>24</sup> DARI, Mk, Gr, Liber Baptisatorum 1717. – 1771.
- <sup>25</sup> DARI, Mk, Gr, Cathalogus Desponsatorum, 1733. ab 9. XI. 1815.; DARI, Mk, Gr, Liber Baptisatorum 1717. – 1771.; DARI, Mk, Gr, Matrix Baptizatorum in Parocho Collegiata Grobnicensi, 1771.-1857.; HDA, Vlastelinstvo Grobnik, protokol 6, Testamenti i pisam od letta 1820. no. 528; DARI, Mk, Rijeka, Liber Matrimoniorum anni 1787 et sequentium. Najstarija kći Antona i Rozalije, Marijana Julijana, udala se 9. veljače 1772. godine za Bartola Maršanića u crkvi Sv. Filipa i Jakova u gradu Grobniku, na oltaru sv. Ružarija koji postoji i danas. Bartol je bio njezin bratić po majčinoj strani te je s njim imala dvojicu sinova – Tomu Adama, rođenog 20. prosinca 1772. godine, i Antona, rođenog 31. prosinca 1774. godine. Vlatkovićev sin Josip spominje se kao kum na krštenju 6. lipnja 1787. godine, a nakon toga mu se gubi arhivski trag te se može pretpostaviti da se odselio ili, vjerojatnije, preminuo izvan Grobnika. U Državnom arhivu u Zagrebu sačuvana je oporuka druge Antonove i Rozalijine kćeri, Marije, datirana 26. listopada 1829. godine. Iz nje doznajemo da se ona nikad nije udala, da je bila dobrostojeća te da je ostavila čak 100 forinti za obnovu crkve Sv. Trojstva u Grobniku. Elizabeta se udala za Georgija Fischera 4. studenoga 1805. godine u Rijeci, a Lujza za Frana Orlanda, člana plemenite riječke obitelji.
- <sup>26</sup> HDA, Vlastelinstvo Grobnik, protokol 6, Testamenti i pisam od letta 1820. no. 188.
- <sup>27</sup> DARI, Mk, Gr, Protocolum I. Mortuorum, 1733. – 1795.: „... Antoni Ban vulgo Vlatkovich annorum etatis sua 60 provisus omnibus sacramentis necesarijs.”; DARI, Mk, Gr, Protocolum II. Mortuorum, 1795. – 1815.: „Grad... Dna Rosalia Antoni Vlatkovich vidua annos nata circiter 84..”
- <sup>28</sup> *U kraljevskim stranama i pod svetim Markom / Dalle parti arciducali e sotto San Marco* (ur. Nina Kudiš, Nenad Labus), Rijeka, 2003., 56.
- <sup>29</sup> GORAN MORAVČEK, Sveti Luka u Rukavcu, tekst na internetskoj stranici Nepresušno vrelo (<https://fluminensia.org/sveti-luka-u-rukavcu>), stranica je posljednji put posjećena 1. 12. 2020. O donekle drukčijem uzroku propasti starije građevine te o obnovi rukavačke crkve početkom osamdesetih godina 20. stoljeća, vidjeti još TATJANA GRCE, VESNA MUNIĆ, *Graditeljska djelatnost arhitekta Antona Juretića na zaštiti crkvenih kulturnih dobara*, Opatija – Volosko, 2009., 38–42.
- <sup>30</sup> Slika je, eventualno, mogla biti donesena iz neke grobničke crkve na inicijativu dvojice Grobničana – arhitekta Antona Juretića i tadašnjeg župnika Josipa Šimca (Donje Jelenje, 1939. – Rijeka, 2013.).
- <sup>31</sup> Slika je naizgled u dobrom stanju sačuvanosti, no vjerojatno je bila restaurirana prigodom obnove rukavačke crkve. Moguće je da su tada odlike slikane površine djelomično alterirane, a fragmenti koji nedostaju preslikani. Tada je najvjerojatnije preslikan i prvi dio slikareva potpisa, odnosno njegovo ime.
- <sup>32</sup> O razlikovanju prikaza sv. Luke kako portretira Bogorodicu, slika njezinu viziju ili radi po sjećanju, naročito u okviru srednjotalijanske slikarske tradicije *cinquecenta*, vidjeti MARSHA LIBINA, Divine Visions. Image-making and Imagination in Pictures of Saint Luke Painting the Virgin, *Mitteilungen des Kunsthistorischen Institutes in Florenz*, 61/2 (2019.), 235–263.
- <sup>33</sup> Riječ je o grafičkom listu malih dimenzija (134 x 90 mm), no čiji su rubovi odrezani. Na njemu se uz donju marginu nalazi natpis *S. Lucas Evang.*, a ispod njega *appo. Wagner Ven<sup>a</sup> C. P. E. S.*, što se razrješava kao *Cum privilegio excellentissimi Senatus*. Ovom se frazom označavala dozvola za trgovinu grafičkim listovima koju je izdala Mletačka Republika. O Josephu Wagneru i njegovoj radionici za duboki tisak koja je djelovala od 1739. sve do 1835. godine vidjeti CHIARA LO GIUDICE, *Joseph Wagner: incisore e imprenditore nell'Europa del Settecento* (doktorski rad), Padova, 2017., 99–107 i CHIARA LO GIUDICE, *Joseph Wagner. Maestro dell'incisione nella Venezia del Settecento*, Sommacampagna, 2018., posebno stranice 35–72.
- <sup>34</sup> ELLEN R. GOHEEN, *The Collections of the Nelson-Atkins Museum of Art*, New York, 1988., 60–61. Slika je na oltaru stajala do otprilike 1705. godine. Kada je riječ o mogućim znamenitim uzorima za prikaz sv. Luke kako slika Bogorodicu dok mu anđeo pridržava platno, svakako ovdje valja spomenuti djelo pripisano Giacintu Giminianiju (Pistoia, 1606. – Rim, 1681.), Cortoninu učeniku, koje je u studenome 2019. ponuđeno na aukciji Casa delle Aste Meeting Art iz Vercellija. Slika je tom prigodom bila popraćena ekspertizom ARABELLE CIFANI koja je pripisuje Giminianiju ([https://www.auction.fr/\\_fr/lot/giacinto-gimignani-b-1606-d-1681-san-luca-dipinge-la-vergine-salus-populi-15983521](https://www.auction.fr/_fr/lot/giacinto-gimignani-b-1606-d-1681-san-luca-dipinge-la-vergine-salus-populi-15983521)). Stranica je posljednji put posjećena 1. 12. 2020.
- <sup>35</sup> PIERRE SCHREIDEN, Jacques van Schuppen 1670-1751, *Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte*, 35 (1982.), 1–106, naročito 57–58, 80–81, kat. 47.

- <sup>36</sup> KIRSTIN NOREEN, Replicating the Icon of Santa Maria Maggiore: The Mater ter admirabilis and the Jesuits of Ingolstadt, *Visual Resources*, 24/1 (2008.), 19–37, a osobito 29–30.
- <sup>37</sup> Jedini do sada poznati primjerak ovog grafičkog lista čuva se u Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka (PPMHP 121871) te je objavljen u katalogu naslovljenom *Iz muzejske riznice: 120 godina – 120 predmeta* (Rijeka, 2013., 92–93). Zahvaljujemo višoj kustosici Margiti Cvijetinović na ustupljenoj fotografiji.
- O krunidbi slike Majke Božje Trsatske, osim teksta u donjem dijelu grafičkog lista iz Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka, vidjeti prijepis izvješća riječkog Zbornog kaptola od 8. rujna 1715. (objavljeno u MARKO MEDVED, *Riječka Crkva i krunidba slike Gospe Trsatske 1715. godine*, u: *Vera imago G. V. Mariae Tarsactensis*, ur. Marina Vicelja-Matijašić, Rijeka, 2019., 136–138) i DANKO ŠOUREK, *Triumphus Coronatae Reginae*. Scenografija krunidbe čudotvorne slike Majke Božje Trsatske 1715. godine, u: *Vera imago G. V. Mariae Tarsactensis*, ur. Marina Vicelja-Matijašić, Rijeka, 2019., 157–171.
- <sup>38</sup> Zahvaljujemo na sugestiji da se Anton Vlatković školovao u radionici Franca Jelovškera dr. sc. Katri Meke iz Narodne galerije u Ljubljani. O Jelovšku, najvažnijem i najaktivnijem freskantu na području Kranjske te njegovu stilu povezanom prije svega s tradicijom Giulija Quaglia (Laino, 1668. – 1751.), vidjeti ŠERBELJ (bilj. 22, 2011.), 54–57 s prethodnom literaturom i ŠERBELJ (bilj. 22, 2021.), 14–15, 21–25 s prethodnom literaturom.
- <sup>39</sup> Tipološke, kolorističke te sličnosti u oblikovanju anatomije i draperije odnose se i na neke dijelove kasnijeg Jelovškera opusa, na primjer palu *Mučeništvo sv. Andrije*, izvorno iz istoimene crkve u mjestu Rečica pri Bledu. O slici vidjeti ŠERBELJ (bilj. 22, 2011.), 56–57.
- <sup>40</sup> Na glavnom oltaru župne crkve Svete Trojice u Puntu na Krku nalazi se oltarna pala istog ikonografskog sadržaja, a koja iskazuje znatne kompozicijske sličnosti s onom Antuna Vlatkovića. Oltar je izradio Paulus Riedl (? , 1725. – nakon 1776.) krajem petog desetljeća 18. stoljeća za pavlinsku crkvu Sv. Nikole u Senju. Nakon ukinuća pavlinskog reda, ovaj je oltar prenesen u crkvu u Puntu i 1790. postavljen u svetište. Oltarna je pala bila pripisivana Domenicu Maggiotu (Venecija, 1712. – 1794.), a VIŠNJA BRALIĆ (bilj. 4, kat. 500, bez paginacije) smatra da je njezin autor nepoznati mletački slikar te da je nastala prigodom postavljanja oltara u crkvu Svete Trojice, oko 1790. godine. Nije, međutim, jasno zašto bi se za glavni oltar crkve posvećene Presvetom Trojstvu naručivala slika s prikazom sv. Ivana Krstitelja. Zamisao da je ovdje riječ o izvornoj slici nastaloj za Riedlov oltar te da njezina autora možda ne treba tražiti među Venecijancima, zaslužuje daljnje istraživanje. U tom je slučaju moguće pretpostaviti da je, tada, senjska slika poslužila Vlatkoviću kao predložak za palu u Bakru. O Riedlovu oltaru vidjeti DORIS BARIČEVIĆ, Paulus Riedl, pavlinski kipar u Istri i Hrvatskom primorju, *Peristil*, 16–17 (1973.), 139, a o atribuciji Maggiottu IGOR ŽIC, *Crkveno slikarstvo na otoku Krku*, Rijeka, 2006., 177–179.
- <sup>41</sup> MATIJA MAŽIĆ, Crkva Majke Božje u Bakru, *Naša Sloga*, II/320 (15. kolovoza 1929.), 3.
- <sup>42</sup> MATIJA MAŽIĆ, Historičke crkvene starine u Bakru, *Primorske novine*, 3 (6)/516–518 (27. ožujka 1937.), 5.
- <sup>43</sup> MATIJA MAŽIĆ, Sveti Kuzam nad Bakrom, *Naša Sloga*, II/356 (27. rujna 1929.), 4. Kapela svetih Kuzma i Damjana spominje se već u 14. stoljeću, no ona je 1735. godine bila porušena slijedom zahtjeva bakarskog kapitula. Na njezinu je mjestu sazidana nova koja je poslije bila proširena.
- <sup>44</sup> LOUIS RÉAU, *Iconographie de l'art chrétien, Iconographie des saints*, III/I, Paris, 1958., 42; „Saint Agia of Hainault”. *CatholicSaints.Info*. 17 May 2020. Web. 20 December 2020. <https://catholicSaints.info/saint-agia-of-hainault/> (stranica je posljednji put posjećena 1. srpnja 2021.)
- <sup>45</sup> GIOVANNI KOBLER (bilj. 2), I, 141; RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 9), 479. Crkva je bila izgrađena između 1599. i 1608., a samostan između 1657. i 1662. godine. Srušeni su zbog dotrajalosti 1915., a benediktinke su se, skupa sa svojom pokretnom imovinom, preselile u novu zgradu samostana smještenu na zapadnom dijelu grada, u naselju Podmurvice. Neposredno nakon Drugog svjetskog rata redovnice su odlučile otići u Italiju, a u kompleksu koji je krajem 11. stoljeća niknuo kao muški benediktinski samostan nedaleko od gradića Abano Terme, pronašle su novi smještaj za sebe i svoju imovinu. O izgledu i inventaru crkve Sv. Roka i benediktinskog samostana koji se danas uglavnom čuva u Monastero San Daniele (Abano Terme), vidjeti izlaganje Marija Pintarića „Izgnubljena Rijeka: samostan benediktinki i crkva svetog Roka”, održano 6. lipnja 2019. u župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci (<http://donart.uniri.hr/javno-predavanje-izgnubljena-rijeka-samostan-benediktinki-i-crkva-svetog-roka/>). O djelovanju riječkih benediktinki te seljenju samostana na Podmurvice i odlasku u Abano Terme, vidjeti MARKO MEDVED, *Riječka Crkva u razdoblju fašizma. Nastanak biskupije i prvi talijanski upravitelji*, Zagreb, 2015., 37–38, 102–103, 413.